

Opinnäytetyö (AMK)

Kuvataiteen koulutusohjelma

2010

Kati Immonen

Talvi, sota ja suomalaisuus

**Kansallinen identiteetti ja suomalaisuus
maalauksissani**

Turun ammattikorkeakoulu

Opinnäytetyö (AMK) | Tiivistelmä
Turun Ammattikorkeakoulu
Kuvataiteen koulutusohjelma
30.10.2010 | 31 s.
Ohjaajat: Taina Erävaara & Ilona Tanskanen

Kati Immonen

Talvi, sota ja suomalaisuus

Opinnäytetyöni käsittelee kansallisen identiteetin ja erityisesti suomalaisuuden rakentumista ja ilmenemistä. Tarkastelen millaisia tulkintoja suomalaisuuden tulkintoja on esitetty menneisyydessä ja nykyhetkessä. Keskityn myös omien maalausteni suomalaisuuteen.

Luvussa kaksi lähdän liikkeelle kansallisten identiteettien rakennusprosessista. Tätä teemaa tarkastelen kansallisten kulttuurien syntyteorioiden kautta. Kuvailen dialogissa sosiologi Stuart Hallin teorian kanssa, miten kansallisten identiteettien muodostumista voidaan hahmottaa viiden käsitteen kautta. Nämä käsitteet ovat alkuperä, tradition keksiminen, perustamismyytti ja ajatus puhtaasta, alkuperäisestä kansasta. Päädyn pohtimaan, miten eräs suomalaisuuden rakennusaines, talvisota, edelleen vaikuttaa kansalliseen itseymmärrykseemme ja toisaalta, miten talvisota on toiminut lähtökohtana omille maalauksilleni.

Kolmannessa luvussa keskityn käsittelemään sota-ajan univormuja ja toisaalta univormujen sisällä olleita ihmisiä. Pohdin, millaisia ihanteita, vaatimuksia tai rajoituksia lottapuku tai sotilasunivormu kantajalleen asetti. Kun pukeutuu univormuun, pukeutuu samalla aatteeseen; joku muu on määritellyt, mikä on oikein ja mikä väärin. Käsitteelen myös suomalaisuuteen objektivoimista ja sota-ajan valokuvien univormussa poseeraamista. Objektivoinnilla tarkoitetaan ihmisten ”rekrytoimista” jonkin instituution, esimerkiksi armeijan, tyypillisiin ajattelu- ja toimintatapoihin. Esimerkkinä suomalaisuuteen objektivoinnista kuvailen uusien ylioppilaiden kulkuetta sankarihaudoille. Kuvailen näiden teemojen ilmenemistä omassa *Riskiperimä* -maalaussarjassani. Kuvillani tutkiskelen, mikä on univormun ja sen sisällä olevan ihmisen identiteetin ristipaine.

Päädyn kuvailemaan ristiriitaista suhdettani suomalaisuuteen ja sen näkymistä maalauksissani. Esimerkkinä tästä toimii yksi teos *Riskiperimä* – sarjasta. Maalauksessa nainen puristaa sinistä, leviävää väriä kehoaan vasten.

Asiasanat: kansallinen identiteetti, suomalaisuus, talvisota, univormut

Bachelor's thesis | Abstract
Turku University of Applied Sciences
Degree programme of Fine Arts
30.10.2010 | 31 pages
Instructors: Taina Erävaara & Ilona Tanskanen

Kati Immonen

Winter, War and Finnishness

This thesis looks at the construction and manifestations of national identity and Finnishness. I open up different readings of Finnishness both from the past and from the contemporary situation and in particular from of my own paintings.

The chapter II depicts the formation of national identities. This theme is explored through the theories about the birth of the national cultures. 'In dialogue' with a sociologist Stuart Hall, I examine how the construction of national identities can be studied via five main categories. These are the following: origin, invention of tradition, myth of the origin and the idea of the pure archaic nation or 'folk'. It is of interest how one of the main components in the construction of Finnishness – namely the Winter War – still actively shapes our thinking about nationality and nation and how the war has been an inspiration to my own paintings.

In the chapter III I describe various war-time uniforms and the people in these uniforms. What were the ideals, demands and limitations that these attires worn by Lotta-women or soldiers burdened these people with. By donning a uniform a person at the same time wears the ideology of a movement and accepts the rights and wrongs stipulated by the movement. I also look at the manner people posed in the photographs and how these persons were 'recruited' into the military ways of action and thinking. One example of this 'recruiting' into the Finnishness are the processions made by the students to the war hero graveyards and monuments. These themes become visible in my paintings from the *Inherited Risk* series. In these works I study the conflicting dynamics between the uniform and the identity of its wearer.

Ultimately I end up describing my own contradictory relation with Finnishness and its representations in my paintings. A prime example of this is one work in the series where a woman presses a blue spreading color field to her body.

Key words: national identity, Finnishness, Winter war, uniforms

SISÄLTÖ

1 Johdanto

2	Kansallinen identiteetti ja sen rakentuminen	5
2.1	Kansalliset kulttuurit	7
2.2	Kuinka kansallinen identiteetti synnytetään?	11
2.3	Maalaussarjani <i>Talvisatu</i>	16
3	Yksilö yhteisössä	18
3.1	Sininen Enkeli ja Foucault	18
3.2	Maalaussarjani <i>Riskiperimä</i>	20
3.3	Harmaat sisaret, harmaat veljet	24
4	Lopuksi	28
	Lähteet	30

Kuvat

Kuva 1. Maalaus sarjasta *Talvisatu*

Kuva 2. Maalaus sarjasta *Talvisatu*

Kuva 3. Maalaus sarjasta *Talvisatu*

Kuva 4. Maalaus sarjasta *Riskiperimä*

Kuva 5. Maalaus sarjasta *Riskiperimä*

Kuva 6. Maalaus sarjasta *Riskiperimä*

Talvi, sota ja suomalaisuus

Kansallinen identiteetti ja suomalaisuus maalauksissani

1 Johdanto

Pyrin vastaamaan kirjallisessa opinnäytetyössäni siihen, miten kansallinen identiteetti ja erityisesti suomalaisuus muodostuu. Kenen hartioilla seison, mistä oma kansallistuntoni kumpuaa? Pohdin, millaisia ihanteita suomalaisuus pitää sisällään ja miten nämä teemat näkyvät omassa taiteessani. Tarkastelen aihetta erityisesti itseäni kiehtovan suomalaisuuden rakennusaineksen, talvisodan kautta.

Näiden yleisten ja suurten kysymysten jälkeen tarkennan katseeni toisessa luvussa yksityiskohtaisempiin kuviin. Tarkastelen lopputyöni taiteellisen osion taustamateriaalina olevia valokuvia ja niiden pohjalta työstämiäni maalauksia. Tässä luvussa käsittelen ”univormun kielioppia” ja omien maalausteni logiikkaa.

Kutistuvassa tai globaalissa maailmassa ajatus kansallisesta identiteetistä tuntuu jotenkin vähämerkitykselliseltä tai vanhanaikaiselta. Nythän eletään yhdessä ja samassa, fyysisiltä ja henkisiltä välimatkoilta tiivistyvässä Coca-Cola -maailmassa. Käsite ”kansallinen identiteetti” assosioituu arkikäytössä äkkiä koti, uskonto ja isänmaa -tyyliseen junnaamiseen.

Itse kiinnostuin kansallisen identiteetin ajatuksesta, tai oikeastaan suomalaisuuden ajatuksesta, tehdessäni vuonna 2006 maalauksia

Istanbuliin esille tulevaan näyttelyyn. Tavoitteenani ei ollut Suomen kuvan kiillottaminen vaan jonkinlainen kriittinen pohdinta omista kulttuurisista juuristani. Toisaalta tuntui jännittävältä tehdä jotakin leimallisesti tiettyyn paikkaan ja kulttuuriin sidottua ja viedä se aivan toisenlaiseen kulttuuriin.

Tuon näyttelyn kohdalla tuntui selvältä, että kansallisia kulttuureja on olemassa myös kansainvälisellä nykytaiteen kentällä. Esimerkiksi tämä näky erona suomalaisten ja turkkilaisten katsojien tavassa maalauksia, jotka käsittelivät lunta, jäätä ja talvisotaa sadunomaisen kuvallisen kuorrutuksen läpi. Molemmat katsojaryhmät poimivat maalauksista ajatuksen menneisyyden käsittelemisestä satuna tai tarinana. Turkkilaisten kommenteissa korostui heidän mielikuvansa pohjoisesta maasta. Suomalaiskatsojat kommentoivat sen sijaan juuri talvisotaan liittyviä kuvallisia johtolankoja. Turkkilaiselle joulupukki näytti vaeltavan eksoottisessa puuterilumisessa metsässä. Suomalaiselle sama maalaus avautui katsojasta riippuen tehometsätaloutta kritisoivana kuvana tai sotatantereena. Tässä talvisodan kuvastoa hyödyntävässä *Talvisatu* -sarjassa tulin siis käsitelleeksi omaa, ja ehkä koko oman sukupolveni, suhdetta erääseen suomalaiseen sankaritarinaan.

Kuva 1.
Kati Immonen: *sarjasta Talvisatu: Metsänhoitaja*
vesiväri, 65 x 130 cm (2009)
kuvaaja: Kati Immonen

2 Kansallinen identiteetti ja sen rakentuminen

Kansallisella identiteetillä voidaan viitata jonkin valtion poliittiseen ja kansainväliseen identiteettiin, jonkin kansan tai kansakunnan identiteettiin sekä siihen, millä tavoin yksilöt samastuvat johonkin kansakuntaan tai valtioon tai molempiin (Moilanen & Sulkunen 2006, 20). Kansallisen identiteetin yksi esimerkki, suomalaisuus, on siis todella pitkä ja leveä. Pyrin maalauksissani nostamaan pintaan omaan suomalaisuuteeni liittyviä tunteita ja ajatuksia. Olen usein käyttänyt keinoina itseäni koskettavan vanhan ja valmiin, kliseisenkin, kuvamateriaalin uudelleenmuokkaamista. Esimerkiksi olen kertonut, miten menneisyys, Suomen historia, on mielestäni paitsi toteutunut tosiasia myös jokaisen kertojan ja kokijan muokkaama tarina. Siksi annoin talvisodasta kertovan maalaussarjan nimeksi *Talvisatu* ja siksi laitoin Bambin ja Töpinän piikkilanka-aidan taakse Viipurin linnan edustalle. Näin halusin korostaa ajatusta kansakunnan historiasta muuttuvana tarinana, osin jopa sadunomaisena kertomuksena.

Kansakunnan ajatukseen liittyy paljon myönteisiä tuntemuksia, kuten yhteenkuuluvuuden tunne ja ylpeys yhteisiksi mielletystä identiteetistä ja historiasta sekä niihin liitettävistä arvoista. Kansallinen identiteetti antaa meille juuret ja koordinaatit: kuulumme johonkin ja tulemme jostain, joskaan emme tiedä, mitä tulevaisuus tuo mukanaan. Kansallinen kuvasto pönkittää itsetuntoamme ja antaa meille sankareita ja ihanteita.

Kuva 2.
Kati Immonen: *sarjasta Talvisatu: Rajajoki*
vesiväri, 130 x 120 cm (2009)
kuvaaja: Kati Immonen

Kansallinen identiteetti tuntuu useiden kirjoittajien mukaan olevan monimuotoinen käsitteellinen konstruktio, jota rakennetaan ja määritellään koko ajan uudelleen. Tämä tarkoittaa välttämättömyyttä tuottaa aina uudelleen esimerkiksi juuri suomalaisuutta; yhä uudet sukupolvet on saatava omaksumaan yhteisön viralliset ja kollektiivisena pidetyt arvot – aina siinä määrin, että ne ymmärretään osaksi kunkin yksilön omaa identiteettiä. (Ihalainen 2006, 171.) Aina uudet sukupolvet on siis saatava ”rekrytoitua” suomalaisiksi. Tämä rekrytointi tapahtuu mielestäni esimerkiksi uusien ylioppilaiden kulkueessa sankarihaudalle. Tästä aiheesta jatkan luvussa 2.

2.1 Kansalliset kulttuurit

Sosiologi Stuart Hallin mukaan kansalliset kulttuurit ovat modernissa maailmassa yksi identiteettien keskeisistä lähteistä. Kansallinen identiteetti on tapa luoda yhteenkuuluvuutta ryhmän jäsenten, esimerkiksi suomalaisten, kesken. (Hall 1999, 47–48.) Kun kerron itsestäni jotain Suomen rajojen ulkopuolella, on ensimmäinen asia yleensä jotakin suomalaisuuteen liittyvää.

Kuuluminen johonkin ryhmään, jonka tunnistaa kodikseen, on elinehto yksilölle, kirjoittaa Hall (1999, 45). Samaan hengenvetoon voi todeta postmodernien identiteettiteorioiden väittävän kaikenlaisten selkeiden ja jämököiden identiteettimääritelmien, kuten suomalaisuuden, olevan lohduttavia satuja, joihin on helpottavaa uskoa maailman pirstaleisuuden tuntuessa epävarmalta. Käsite ”suomalaisuus” tarkoittaa eri paikoissa ja eri ihmisille aivan erilaisia asioita.

Ajatus tietystä kansallisesta identiteetistä ei ole itsestäänselvä syntymälahja (Hall 1999, 46). Sen sijaan esimerkiksi oma ajatukseni suomalaisuudesta muodostuu ja muuttuu muotoaan sen mukaan, miten suomalaisuutta tuodaan esille vaikkapa historiankirjoissa, baarikeskusteluissa tai mediassa. Tiedän, mitä on olla suomalainen vain sen perusteella, miten suomalaisuus on esitetty tiettyinä merkitysten joukkona täällä läsnä olevassa kulttuurissa. Esimerkiksi minulle suomalaisuuden ydin on vanhempieni mökillä siinä, miten ilta-aurinko muuttaa männyrungot ja tiilisen takkamuurin vaaleanpunaisen ja kullan sävyissä väreileviksi ihanuuksiksi. Tämä valonäytös kestää Suomen viistossa valossa pitkään toisin kuin näyttävä auringonlasku esimerkiksi Las Palmasissa, jossa kaikki on ohi kymmenessä minuutissa. Luulen maisemallisiin maalauksiini usein ilmaantuvan vaaleanpunaisen kajon tulevan juuri tästä mielikuvasta, jonkinlaisesta superlatiivisesta ja pitkäkestoisesta auringonlaskusta. Sellaisen olen nähnyt vain Vuosjärvellä. Sen sijaan

määritellessäni jotenkin Suomea tai suomalaisuutta ulkomailla tarinan sirpaleet ovat jotenkin yleispätevämpiä ja suomalaisuuden, itseni, kiinnostavassa valossa esittäviä. Vaikken tunnustaudukaan isänmaalliseksi, ylpeilen silti mielelläni Nokialla ja suomen kielen outoudella.

Suomalaisuutta ei siis ole kirjattu mihinkään, se jotenkin leijuu ilmassa pohjoisena valona ja korkeina poskipäinä. Kansakunta ei siis ole vain lailla säädely poliittinen järjestelmä vaan myös jotain sellaista, mikä tuottaa merkityksiä – kulttuurinen representaatiojärjestelmä. Ihmiset eivät ole vain jonkin kansakunnan laillisia kansalaisia, vaan he ovat myös osallisia kansakunnan ideaan. (Hall 1999, 46–47.)

Kansallisen kulttuurin diskurssi rakentaa identiteettejä, jotka sijoittuvat jonnekin menneisyyden ja tulevaisuuden väliin. Kansakuntaa voidaan myös käyttää muotona, jolla kilpaillaan toisten etnisten ”kansakuntien” kanssa tavoitellen näin jäsenyyttä rikkaan lännen kerhossa. Vaikka tiettyyn kansalliseen kulttuuriin kuuluvat olisivat kovinkin erilaisia luokan, sukupuolen tai rodun näkökulmista, tuo kulttuuri pyrkii yhdistämään heidät yhteen kulttuuriseen identiteettiin, esittämään heidän kaikkien kuuluvan samaan suureen kansalliseen perheeseen. Kansalliset identiteetit auttavat harsimaan kokoon näitä eroja yhdeksi identiteetiksi. (Hall 1999, 56.) Luin lehdestä jokin aika sitten, kuinka Vietnamista kotoisin oleva mutta nyt Suomeen kotoutunut mies oli tehnyt useita matkoja rajan takaiseen Karjalaan. Mies oli onnistunut ottamaan omakseen yhden suomalaisuuteen kuuluvan tarinan ja tunsii jonkinlaista tragiikkaan sekoittuvaa sankaruutta katsellessaan toisen maailmansodan aikaisia taistelupaikkoja. Itse tunnen juuri samoin, vaikka en myönnäkään haluavani määritellä suomalaisuutta sodan kautta.

2.2 Kuinka kansallinen identiteetti synnytetään?

Tuomas Tolonen puhui luentosarjassaan *Taide ja filosofia* Suomen kansallisen identiteetin syntyprosessista (Tolonen 29.3.2010). Suomen kansallisen identiteetin historiaan liittyy vahvasti tietoinen ajatus tarpeesta tuon identiteetin synnyttämiseen. Nationalismin, kansallisuusaatteen, nostaessa päätään 1800-luvun Euroopassa herättiin myös autonomisessa Suomen suuriruhtinaskunnassa. Koska suomalaisuutta ei ollut olemassa, se oli synnyttävä. Suomessa nationalismin tärkeä sisältö liittyi kansallisen identiteetin rakennusprojektin ympärille. Piti määritellä suomalaisuus, luoda suomalainen kulttuuri, päättää mitä yhteistä kieltä suomen nation puhuu ja piti myös kirjoittaa uudelle valtiolle historia.

Jotta voitaisiin kokea yhteisöllisyyttä tuon vielä olemattoman suomalaisuuden puitteissa, piti määritellä, mitä se sitten olisi. Täytyi määritellä, miltä Suomi näyttää, miten se eroaa esimerkiksi siitä, miltä Saksa näyttää. Piti myös määritellä, millainen on suomalainen ihminen.

Suomalaiseksi sielunmaisemaksi valikoitui itäsuomalainen järvimaisema hiukan yläviistosta nähtynä. Muitakin vaihtoehtoja toki olisi ollut, esimerkiksi Pohjanmaan pellot ja joet, Saaristomeren karun kallioinen maisema, suomaisema, jota suuri osa Suomen luonnosta on tai Lapin tunturimaisema. (Tolonen 29.3.2010.) Edelleenkin Suomi mieluusti markkinoidaan tuhansien järvien maana vaikka 2000-luvulla vaihtoehtoja olisi vielä enemmän kuin 150 vuotta sitten: esimerkiksi Suomi – tuhansien vahvasti betoniraudoitettujen eritasoliittymien maa. Itse sekoitin maalaussarjassani *Lasipallossa* (2004) näitä ihanteellisia ja vähemmän ihanteellisia maisemia. Pyrin kuvaamaan heinäkuisen järven ja moottoritien risteyksen yhtä herkästi ja huolellisesti. Minulle eritasoliittymä on Suomen kuvana yhtä totta kuin saarien täplittämä järven selkä.

Tarkastelen seuraavaksi Stuart Hallin hahmottamaa kansakunnan luomisprosessia. Hall kuvailee tämän prosessin etenemistä viiden erilaisen strategian kautta. Ensimmäisenä hahmotustapana Hall mainitsee **kertomuksen**. Tällä hän tarkoittaa jonkinlaista kansakunnan ”suurta kertomusta” sellaisena kuin sitä kerrotaan kansallisissa historioissa, kirjallisuudessa, mediassa ja populaarikulttuurissa. Tämä tarina tietystä kansasta tuottaa joukon kertomuksia, kuvia, maisemia, kansallisia symboleja ja rituaaleja, jotka edustavat niitä yhteisiä kokemuksia, suruja, voittoja ja katastrofeja, jotka antavat kansakunnalle merkityksen. Tällaisen kuvitellun yhteisön jäsenenä me näemme itsemme sielumme silmin osallisiksi tässä kertomuksessa. (Hall 1999, 47.)

Oma esimerkkini suomalaisesta kansallisesta kertomuksesta on tietenkin talvisota. Pieni Suomi taisteli reippaasti ja ovelasti suurvaltaa vastaan! Suomen armeijan varustelutaso oli puutteellinen ja talvi kylmempi kuin tavallisesti. Mutta suomalaiset sitkeät sotilaat hiihtivät lumisissa metsissä tulipalopakkasessa parrat jääpuikkoja kilisten, ja kun he olivat saaneet puna-armeijan tankit motitettua, he tuhosivat ne kylmäpäisesti viskelemällä Molotovin cocktaileja tankkien sisäänmenoaukot täyteen.

Talvisodan kertomukseen liittyy myös ”talvisodan henki”, jonkinlainen tiivistymä suomalaisten itseensä liittämistä hyvistä ominaisuuksista ja asenteista. Talvisodan hengen kaikuja saamme vieläkin kuulla, kun meitä yritetään taivutella johonkin epämiellyttävään. Taistelussa työttömyyttä vastaan tarvitaan talvisodan henkeä! Suomen armeijaan ja kotirintamalla reippaasti miesten työt tekeviin naisiin liitettiin positiivisia sankarillisia ominaisuuksia. Yksilöllisyys, taitavuus, tehokkuus, sopeutuvuus, uhrimieli, taistelutahto ja sisu auttoivat pientä Suomea vaikuttamaan kohtaloonsa. Myös tietty ilottomuus taitaa vieläkin kuulua tähän taisteluhengeen.

Samantapaisia teemoja käsitteli lopputyössään viime keväänä Kuvataideakatemiasta valmistunut Riikka Kuoppala elokuvassaan *Palavan kaupungin alla*. Elokuva käsittelee jatko-sodan aikaista Helsinkiä, tai erään naisen muistoja tuosta ajanjaksosta, tai erään tytön kuvittelua siitä, millaista oli sota. Tarina etenee noin 10-vuotiaan tytön ja vanhan naisen vuoropuhelun kautta, nainen kertoo omia muistojaan ja tyttö eläytyy niihin. Millaista oli, kun hernekeitto jäätty lautaselle?

Riikka Kuoppala kirjoittaa omaa teosta työstäessään haastatelleensa Helsingissä sodan kokeneita naisia ja tutkineensa arkistomateriaalia. Elokuvan käsikirjoitus perustuu tähän taustatyöhön. *Palavan kaupungin alla* koostuu lapsen silmin nähdyistä hetkistä, jotka kertovat sodan syttymisestä, yöstä pommisuojaissa, ikkunoiden pimentämisestä ja siitä, kun Inarintie, eräs katu Helsingissä, paloi. Kertomukset eivät muodosta yhden henkilön yhtenäistä elämäntarinaa tai pyri löytämään objektiivista totuutta. Kuoppala kertoo yhden lähtökohdistaan olleenkin historiankirjoituksen subjektiivisuuden näyttäminen. tarinat menneisyydestä toimivat identiteetin rakentajina niin yksittäisille ihmisille kuin kansakunnallekin.

Stuart Hallin esittelemä toinen tapa rakentaa kansallista identiteettiä käsittelee **alkuperää, jatkuvuutta, traditiota ja ajattomuutta**. Hallin mukaan (Hall 1999, 49) kansallinen identiteetti esitetään joksikin alkuperäiseksi, joka on aina ollut olemassa osana asioiden luonnetta. Maalaussarjani *Olipa kerran...* liikkuu kahden ”alkuperäisen” suomalaisuuden rakennusaineksen maastossa. Maalausten lähtökohtana olen käyttänyt 1930–40-luvuilla tehtyjä kuvakirjoja suomalaisista maisemista. Lempikirjani on *Talvinen Suomi*. Siihen kuvatut lumikinokset piirtyvät paksulle paperille yhtä aikaa pehmeinä ja terävinä. Aurinko kimmeltää hangella mutta ei imelästi vaan juuri sopivasti painojäljen lievän tuhruisuuden takia. Kuvat ovat mielestäni täydellisen ihania. Näihin maisemavalokuviiin olen Photoshopissa

yhdistänyt dramaattisesti pienennettyjä kuvia suomalaisista paperitehtaista. Tehdaskompleksi saattaa olla uppoamassa hankeen tykkylumisten kuusien keskellä tai kellua jäälautalla sulavassa salmassa. Lopputulos on jotain surumielistä, menetyksen näköistä ja nostalgistakin. Maalaukset ovat juuri valmistuneet, enkä ole ihan varma, mitä ne minulle tarkoittavat tai mitä niillä halusin ilmaista. Osaan kuitenkin määritellä, millaisista vanhoista valokuvista olen kiinnostunut: haluan niiden olevan jotenkin vanhan ja uuden suomalaisuuden rajalla. Lumihanget ovat jotenkin rajalla, niitä näkyy nykyään aika harvoin. Mutta niitä on, ja varsinkin niitä oli 80-luvun Jyväskylän maalaiskunnassa. Tehdaskompleksit näyttävät valokuvakirjoissa melkein yhtä hienoilta kuin tykkylumipuut. Varmasti ne ovat yhtä mahtavia nykyäänkin, mutta nyt aika monet perinteiset tehtaat ovat muuttumassa loft-asunnoiksi. Tai taiteilijoiden työtiloiksi.

Kolmantena vaiheena Hallin kansallisen kulttuurin synnytystapahtumassa on **tradition keksiminen**. Hall väittää vanhojen tai vanhoilta näyttävien traditioiden olevan usein varsin tuoretta tekoa ja toisinaan myös keksittyjä. Keksitty traditio merkitsee joukkoja käytäntöjä, jotka ovat luonteeltaan rituaalisia tai symbolisia ja pyrkivät toiston avulla teroittamaan mieleen tiettyjä arvoja ja käytösnormeja, jotka automaattisesti vihjaavat jatkuvuuteen sopivaan historialliseen menneisyyteen nähden. (Hall 1999, 49.)

Esimerkkinä keksitystä traditiosta voisivat toimia mielestäni Linnan juhlat. Suomalainen kulttuuri on nuorta mutta Linnan juhlavastaanoton traditiontäteisistä kuvioista voisi sen kuvitella olevan paljon vanhempaa kuin se onkaan. Ensimmäinen iltajuhlamuotoinen itsenäisyyden vastaanotto pidettiin vuonna 1922, kättelyseremonia ja tanssi vakiintuivat ohjelmaan vuodesta 1925. Presidentti J.K. Paasikiven aikana juhlissa alettiin tarjota boolia, musiikkia ja tanssia. Juhlista esitettiin jälkikäteen lyhytelokuvia elokuvateattereissa ennen elokuvaesitystä. Vuodesta 1982 Linnan juhlat on televisioitu suorana lähetyksenä. (Wikipedia 4.5.2010.)

Linnan juhlien traditioon kuuluu nykyään itsestään selvästi tv-haastattelujen ylevämielinen vakuuttelu itsenäisyyden tärkeydestä ja sotaveteraanien kunnioituksesta. Joulukuun kuudentena vuonna 2008 olin itse juhlimassa Suomen itsenäisyyttä Linnan juhlissa. Olimme juuri selvinneet kunnialla kättelyjonon kauhuista ja puristin kädessäni boolimukia. Boolipöydän takana oli suuri taulutelevisio, josta oli kätevää seurata, mitä Linnan juhlissa tapahtuu. Tuijotin unettavan hitaasti etenevää kättelyjonoa ja mietin kuumeisesti, mitä vastata, jos joku tulee kysymään minulta: ”Mitä itsenäisyys ja suomalaisuus sinulle merkitsevät?” Päätin vastata näin: Olen pohtinut, miksi kansallinen identiteettimme edelleenkin rakennetaan pitkälti talvisodan kautta. Miksi aina vain uudet ylioppilas-sukupolvet talutetaan viemään ruusu sankarihaudoille? Kyse ei ole siitä, ettenkö kunnioittaisi sotaveteraaneja ja arvostaisi suomalaisuutta, mutta minusta on hämmentävää, jos talvisota on edelleen tärkein sankaritarinamme. Voisimme sekoittaa itsenäisyyden juhlintaan hiukan iloista karnevaalihenkeä, kuten Ranskassa tai Yhdysvalloissa.

Neljäntenä kohtana kansallista kulttuuria koskevista kertomuksista Hall mainitsee **perustamismyytin**. Perustamismyytillä Hall tarkoittaa tarinaa, joka paikantaa kansakunnan, kansan ja niiden kansallisen luonteen alkuperän niin varhaiseen aikaan, että se katoaa ”todellisen” ajan sijasta ”myyttisen” ajan usvaan. Viidenneksi ja viimeiseksi kansallisen identiteetin perustaksi Hall määrittelee ajatuksen **puhtaasta, alkuperäisestä kansasta**. Kansallisen kehityksen todellisessa kulussa tämä alkuperäinen kansa ei kuitenkaan useinkaan säily sellaisenaan hengissä saati käytä valtaa. (Hall 1999, 50.)

Mielestäni kuvataiteilija Minna L. Henrikssonin teoskokonaisuus *North State* käsitteli kiinnostavasti Suomi-mielikuvia, ja vei ajatuksiani juuri Hallin kuvaamaan ”myyttisen ajan usvaan” ja toisaalta tarinaan puhtaasta, alkuperäisestä kansasta. Henriksson oli kerännyt erilaisia suomalaisia tuote-etikettejä ja sommitellut niistä jonkinlaista

lähihistorian suomalaisuuden visuaalista arkeologiaa. Suomen kansaan liittyvä sinivalkoisuus tuntuu olleen aina olemassa, ja toisaalta sinivalkoinen lähileipä-pussi on helppo yhdistää johonkin puhtaaseen ja alkuperäiseen. Ei ehkä Hallin kuvaamaan puhtaaseen ja alkuperäiseen kansaan mutta maahan ja viljaan. Arkiset esineet ylevöityivät korkeataiteeksi, tavallinen suomalainen markettielämä pääsi suurennuslasin alle. *North State* on paitsi tupakkamerkki, myös eräs pohjoinen valtio ja sarja siihen liittyviä mielikuvia.

2.3 Maalaussarjani *Talvisatu*

Oma kiinnostuksen kansallisen identiteetin pohdintaan alkoi vuonna 2006. Näiden pohdintojen tuloksena syntyi maalaussarja nimeltä *Talvisatu*. Maalaukset kertovat talvisodasta, Suomen lumisista talvista ja talveen ja Suomeen liittyvistä sankariteoista, kunniakkaista ja rehdeistä teoista ja asenteista. Tai siitä, miten talvet muuttuvat miedommiksi, vähitellen sadun kaltaisiksi ja sankariteot samoin. Sotaa tarkastellaan ”tyttöjen näkökulmasta”, sadunomaisen sokerikuorrutuksen läpi. Maalauksen kuvakielellä sekoittuvat kuvat sotatanttereelta ja lottien töistä satukirjamaiseen värimaailmaan ja koristeluun. Sarja koostuu 32 vesivärimaalauksesta, jotka on sidottu kirjaksi. Kirjan maalauksia katsellaan himmeän seinälampetin valossa valkoiset angorakäsineet kädessä.

Kuva 3.
Kati Immonen: *Sarjasta Talvisatu: Käpykaarti*
vesiväri, 130 x 120 cm (2009). Kuvaaja: Kati Immonen

Valokuvat talvisodan ajoilta näyttävät minusta sadulta. Puut notkuvat lumesta ja jääpuikot koristavat räystäitä. Toisin kuin nykyään, ainakin Etelä-Suomessa talveen kuuluu muutama kunnan pakkaspäivä ja enimmäkseen pimeää ja märkää talven odottelua. Käsittelin Suomen sankarillista sotahistoriaa sadunomaisesti, vesivärimaalauksen keinoin. Talvisotaa on kuvattu yleensä rintamalla olleiden miesten näkökulmasta. Hyvinvointi-Suomen kasvattama kuvataiteilijainainenkin kuitenkin ”muistelee” sotaa mielellään omasta näkökulmastaan. Toisaalta maalauksien syntymotiivi on myös oma antipatian nähdä suomalaisuus ja itsenäisyys juuri sodan kautta.

Talvisodan muisteluihin liittyy sotasankareiden ehdoton kunnioitus. Minulle on pienestä asti kotona ja koulussa kerrottu tarinaa siitä, miten vaikeaa ja raskasta isovanhempieni ikäpolvella on ollut, ja toisaalta miten helppoa elämää minun sukupolveni saa viettää. Tämä on varmasti totta, mutta toisaalta mitä sellaista minä voisin tässä ajassa tehdä, mikä vaikuttaisi sankarilliselta 50 vuoden päästä? Jos elän 85-vuotiaaksi, pyytääkö joku minua muistelemaan kuinka 12-vuotiaana leivoin Sacher-kakun siskoni ylioppilasjuhliin? Kannanko lippua paraatissa, koska en kertaakaan ruvennut itkemään luokan edessä ollessani kuvaamataidonopettajan sijainen?

Mielestäni saan käsitellä sotaa vapaasti omasta näkökulmastani, koska nauran itselleni, omille tiedoilleni historiasta ja omalle käsitykselleni suomalaisuudesta. Koen myös, että talvisota ja sen synnyttämä reipas, sankarillinen ja vähän iloton kuva suomalaisuudesta on osa minua. Olen sisukas! Osaan hiihtää! Jos olisin itse ollut lottana rintamalla, olisinko ollut siellä puolustamassa isänmaan kunniaa vai katselemassa itselleni miestä? Historiankirjoistakin löytyy pieniä säröjä rehdeissä asenteissa: vuoden -39 keväällä näytti selvältä, että Suomi ennemmin tai myöhemmin joutuu sotaan Neuvostoliiton kanssa ja koko kansakunta ahkeroi kuumeisesti vapaaehtoistoissa rakentaen panssariesteitä ja puolustuslinjoja, keräten varusteita ja ommellen lumipukuja. Kesällä

poliittinen tilanne näytti toiveikkaammalta ja uskottiin yleisesti, että sota Neuvostoliiton kanssa voidaan välttää. Tunnelman rauhoittuessa sodan pelko unohtui hetkeksi ja lumipukuja ompelevat naisjärjestöt alkoivat kiistellä keskenään miesten huomiosta.

Myös talvisodan henkeen liittyvä uhrimieli tuntuu nykyään oudolta. Kuka enää haluaisi uhrautua isänmaan hyväksi? Olisiko minusta uhrautumaan yhtään minkään hyväksi? Ajattelen ennemminkin elämäni olevan täysin minua varten. Ainakaan en ajattele työtäni, taiteen tekemistä palveluksena isänmaalle (huvittava ajatuskin), taidan tehdä sitä ennen kaikkea omaksi viihtyisyydekseni. Ylipäätään työn tekeminen palveluksena yhteiskunnalle tai isänmaalle tuntuu nykyään absurdilta ajatukselta. Yleisesti koulua käydään ja työtä tehdään, jotta saataisiin siisti sisätyö ja taulu-tv. Itsekkään tai vapaan taiteilijan leikki-elämän varjopuolena kummittelee huono omatunto: onko minusta ja tekemisistäni mitään hyötyä tai iloa kenellekään? Kovan, hyödyllisen työn tekeminen on ainakin oman suomalaisuuteni yksi peruskivi. Kuvataiteilijana toimiminen istuu huonosti tähän yhtälöön. Ehkä sen takia koen olevani hyvä ihminen ja kunnan kansalainen rääkätessäni työhuoneella itseäni jaksamisen rajoilla.

3 Yksilö yhteisössä

3.1 Sininen Enkeli ja Foucault

Kun olin lukiolainen 1980-luvun lopulla, kävi koulussamme Jyväskylän Lyseossa juhlapäivinä sotaveteraaneja kertomassa ”millaista se oli”. Samalla saimme me nuoret tulevaisuuden toivot opastusta isänmaallisuuteen ja suomalaisuuteen. Yhtenä talvena juuri ennen itsenäisyyspäivää mentiin koko koulun kanssa katsomaan juuri valmistunut Pekka Parikan elokuva *Talvisota*. Kun vihdoinkin saimme ylioppilaslakit päähän, ruusut ja todistukset käteen, seurasi ohjelmassa koko koulun kulkue sankarihaudoille.

Perinteisesti jyvaskyläläiset ylioppilaat laskivat sinne ruususeppeleen. Minä ja silloinen paras ystäväni Terhi tosin hiivimme kulkueesta vaivihkaa Ravintola Pöllövaarin aurinkoiselle terassille, jossa nautimme Siniset Enkelit ennen kuin piti mennä kotiin vastaanottamaan sukulaisia. Mitään järjestyttävämpää kapinan muotoa meistä ei irronnut. Tunnelma oli kuitenkin vapautunut ja iloinen, vaikka tunsinkin syyllisyyttä kunniakulkueesta livahtamisesta. Kyse oli osaksi halusta vapautua koulun määrittelemästä ”kunnan ylioppilas” -identiteetistä. Mutta oikeastaan halusin vain juhlia koulua ja saavutuksiani hetken omillani, kerrankin ilman sotaveteraaneja.

Ranskalainen filosofi Michel Foucault puhuu subjektivoinnista, jolla hän tarkoittaa jonkinlaista minuuden rakentamista itsensä tarkkailun kautta. Esimerkiksi sairaalat ja armeijat ovat subjektivoivia instituutioita – ja ainakin 1980-luvun Suomessa koulut kuuluivat tähän kategoriaan. Tällaiset instituutiot pyrkivät muuttamaan toimintansa kohteena olevien ihmisten subjektiutta objektivoimalla heidät, eli ottamalla heidät näille instituutioille tyypillisten ajattelu- ja toimintatapojen kohteeksi. Sotilailta, potilailta, sairaanhoitajilta edellytetään ja vaaditaan tietynlaista käyttäytymistä ja tietynlaisen roolin omaksumista. Instituutioiden piirissä olevia ihmisiä ohjataan tarkastelemaan omia ajatuksiaan, tunteitaan ja toimiaan. Objektivointi ja subjektivointi leikkaavat toisensa, kun ihminen, subjekti, tarkkailee itseään kuin objektia. (Alhanen 2007, 22, 61–68.)

Ehkä kokemani lukioaikainen sotasankari-eetoksen esiintuominen oli jonkinlaista suomalaisuuteen objektivoimista. Näin viime keväänä televisiosta, kun hankasalmelaiset (Keski-Suomessa) uudet ylioppilaat laskivat seppeleen kunnan sankarihaudalle. Olisin halunnut olla paikalla lohduttamassa ja kannustamassa, pukeutuneena vaikka Siniseksi Enkeliksi.

Miten sitten objektivointi tapahtuu yhteiskunnassa? Foucault'n mukaan modernina aikana länsimaissa on siirrytty suvereenivallasta

– valtakunnan hallitsijoiden totaalista vallasta – kurivaltaan, joka tähtää yksilön jatkuvaan valvontaan. Foucault väittää, että ihmistieteet ja kurivalta ovat syntyneet rinta rinnan toistensa kanssa ja vahvistaneet toistensa vaikutuksia. Sekä ihmistieteet että kurikäytännöt objektoivat normaalista poikkeavia yksilöitä, jotka pyritään sopeuttamaan – subjektivoimaan – määriteltyihin normeihin.

Vankeja valvottiin ja ohjattiin vankiloissa yksityiskohtaisen tarkasti erilaisilla kuritekniikoilla. Nämä alun perin luostareissa, armeijoissa ja sairaaloissa kehitetyt ihmisten toiminnan valvomisen ja tehostamisen käytännöt otettiin käyttöön vankiloissa, jotta vangeista saatiin tottelevaisia. Vangit subjektivoituivat rikollisiksi yksilöiksi. (Alhanen 2007, 103–112.)

3.2 Maalausarjani *Riskiperimä*

Foucault siis puhuu armeijasta, luostarista ja sairaalasta. Tästä löytyy jännittävä leikkauspiste omaan tuoreeseen maalausarjaani *Riskiperimä*. Maalaukseni ”subjektit” ovat sotilaita, lottia ja sairaanhoitajia. Sairaanhoitajainstituutio ja lotat ovat univormuissaan ja koulutuksessaan – objektiivoinnissa – käyttäneet paljolti luostarilaitoksen toimintatapoja (Sulamaa 2009, 47–53). Maalauksia tehdessäni olin kiinnostunut jonkinlaisesta roolin ja yksilöllisyyden välisestä ristipaineesta. Univormu toimii maalauksissani ”roolina” ja kasvot ”yksilöinä”. Suomalaisilla sotilailta tietenkin oli sodan aikana, ja on edelleen, univormu. Sairaanhoitajilla ja lotilla on univormu. Nämä maalaukset käsittelevät mielestäni suomalaisuutta yhteisön tai kansakunnan ja toisaalta yksilöllisyyden välisen ristiriidan kautta. Miten yksilö onnistuu puristautumaan esimerkiksi siveän ja ahkeran lotan ihanteeseen ja mitä silloin tapahtuu yksilöllisyydelle? Kun pukeutuu univormuun, pukeutuu samalla aatteeseen; joku muu on määritelty, mikä on oikein ja mikä väärin.

Kuva 4.
Kati Immonen: *Sarjasta Riskiperimä*
vesiväri, 74 x 53 cm (2010)
kuvaaaja: Kati Immonen

Riskiperimä -sarjan maalausten lähtökohtana ovat valokuvakollaasit, joihin olen yhdistellyt elementtejä lehtikuvista, sotahistoriankirjoista poimituista kuvista, internetin kuvamateriaalista ja omista valokuvistani. Kuvat voisivat olla ”omaa keksintöäni”, mutta anatomian tajuni ja mielikuvitukseni eivät riitä loihtimaan uskottavaa ihmisen anatomiaa ilman selkeää lähtökohtaa. Maalaukset eivät siis kerro mitään todellisista historian henkilöistä vaan ennemminkin omasta yrityksestäni kuvata ihmisen ja yhteisön tai roolin välistä ristiriitaa. Univormu edustaa minun maalausteni logiikassa kunnialista velvollisuutta, toisaalta jotakin, jonka sisään on pakko onnistua puristautumaan. Onko univormu vapautus omista ajatuksista tai vastuusta, voiko sen taakse piiloutua? Minua

kiinnostaa myös ihminen univormun takana. Ne, he, kuvien ihmiset olivat totta. Välillä he tuntuvat katsovan minua yhtä intensiivisesti kuin minä heitä.

Sarjan nimellä ”Riskiperimä” en viittaa sanan varsinaiseen, lääketieteelliseen merkitykseen vaan tietynlaiseen henkiseen perintöön, sukupolvien mukana siirtyvään. Tämä perintö on mielestäni ristiriitainen ja osin riskialtis. Talvisodan henki on varmasti nykyäänkin pätevä argumentti yhteisöllisyyden ja epätsekkyuden ihanteena. Toisaalta se kantaa mukanaan kritiikitöntä menneisyyden ihannoitua. Konkreettisimmin ajatus perimästä tulee esiin maalauksessa, joka esittää kahta lottaa, äitiä ja tytärtä. Olen maalannut äidin hahmon tarkasti ja yksityiskohtaisesti. Hänen taustallaan, tai sisällään, oleva punainen väri valuu kohti tytärtä. Tytär näkyy äidin vieressä vain epämääräisenä hahmona, äidin ajatusten jatkeena tai niistä muotoutuvana.

Kuva 5.
Kati Immonen: *Sarjasta Riskiperimä*
vesiväri, 35 x 42 cm (2010)
kuvaaja: Kati Immonen

Riskiperimä -sarjan maalauksia tehdessäni olen pohtinut myös tietyn aikakauden ihanteita ja tapoja tehdä oikein. Millaisia ihanteita tuon historian käännoispisteen, talvisodan, suomalaiset toteuttivat ja olemmeko vielä tuon ajan ihanteiden perillisiä. Minkä puolesta minä olisin nyt valmis taistelemaan? Millaista henkistä univormua minä kannan? Konkreettisin kokemukseni pukeutumisesta johonkin univormun ideaa toteuttavaan on pukeutuminen Stockmannin työvaatteisiin. Kun olin vetänyt päälleni tummansinisen hameen ja napittanut kutittavan vaaleansinisen paidan kiinni, tunsin olevani vähän vähemmän minä ja vähän enemmän reipas myyjä, joka kykenee univormun suojassa selviämään vaikeistakin asiakaspalvelutilanteista myyjä-koulutuksessa läpikäydyn Stockmann-proseduurin mukaisesti. Lyhyenä kokemuksena tämä kaikki oli oikeastaan hauskaa. Minun ei tarvinnut ajatella omia sekavia ja ristiriitaisia ajatuksiani vaan selkeämpiä kassakoneen kilinään liittyviä ajatuksia. Myyjän vaatteissa esiintyminen oli jännittävä kokemus myös sen vuoksi, etteivät jotkut tuttavistani tunnista minua rooliasussani. Olin samaan aikaan erittäin näkyvällä paikalla ja kuitenkin piilossa.

Teknisesti *Riskiperimä* -sarjan maalaukset toimivat epäterävän ja terävän maalausjäljen vaihtelun kautta. Yleensä univormut on kuvattu tarkasti ja kasvot, persoona, häilyvämmäksi. Epätarkoiksi tai valokuvan kielellä ”tärähtäneeksi”. Maalauksissa on läsnä jonkinlainen historian havina, menneiden aikojen humina.

Oliko sen ajan asenneilmastossa todella olemassa suuri kansallinen yhteishenki ja isänmaallinen uhrimieli vai onko se jälkeinpäin tuotettu sisältö, jolla meitä nyt eläviä yritetään puristaa seinää vasten esimerkiksi kansallisen kilpailukyvyn nimissä? Uhrimieli-ihanne koskee ehkä eniten univormupukuisia naisia. Sairaanhoidajien ammattikunta lähti liikkeelle sotien liepeiltä, naiset saivat ”olla mukana toiminnassa” hoitamisen kautta. Miesten uhrautumisessa taas tuntuu olevan sankarillisempi sivumaku.

Kun ihminen asettuu kuvaan ja poseeraa kameralle, hänellä on mielessään pitkä rivi samantapaisia kuvia. Roland Barthes kirjoittaa tilanteen tuntuvan siltä kuin hän jo etukäteen muuttuisi kuvaksi (Ijäs; Kuusamo & Niemelä 2010, 141). Omassa maalaussarjani poseeraavat ihmiset ovat kuvissa vakavia, tiukkakatseisia. En tiedä, millainen kuvaustilanne on ollut, mutta tulkitsen kuvattavilla olleen mielessään kuva itsestään ryhdikkäänä ja rohkeana. Ehkä kyse on jonkinlaisesta alistumisesta tai toisaalta kapinoinnista suhteessa tähän pitkään kuvien ketjuun. Näin ajattelen ainakin katsoessani viime kesänä otettua veljenpoikani rippikuvaa. Hänellä on päällään alba, eräänlainen univormu sekini. Kuvaaja on varmasti käskenyt nostaa ruusukimppua ylöspäin, jotta se mahtuu kuvarajaukseen. Alekski on varmaankin kerta kaikkiaan kieltäytynyt hymyilemästä. Muussa tapauksessa rippikuvien ketjuun olisi valittu jotakin vähemmän vihaisen näköistä. Hymyttömyyden voi nähdä myös kapinan merkkinä: En taatusti hymyile, kun käsketään!

3.3 Harmaat sisaret, harmaat veljet

Kaarle Sulamaan mukaan (2009, 16–17) Suomen lottatoiminnan tarkoitus oli kasvattaa kansaa ”oikeaan” uskonnollis-isänmaalliseen henkeen ja tähän liittyneeseen sivistykseen ja siveellisyyteen, minkä piti tapahtua kotien ja äitien kautta. Tämä oli järjestön kauaskantoisin tavoite, jonka palvelemiseen naiset saatiin suurin joukoin tarjoamalla heille käytännön maanpuolustustoimintaa.

Vaikka lotat tekivät sotien aikana loputtomasti konkreettista työtä, väittää Sulamaa järjestön perimmäisen tarkoituksen olleen aatteellisen. Naisten tehtävänä oli kasvattaa kotien kautta kansakunta ”oikeanlaiseen” kristillis-isänmaalliseen ajattelutapaan, jota tarvittiin kansakunnan elämän pohjaksi niin sodan kuin rauhankin ajaksi. Tarjoamalla naisille käytännön toimintaa Lotta Svärd sai mahdollisimman suuret määrät naisia piiriinsä. Ja vaikka kyse oli

näkyvimmillään tietenkin konkreettisesta maanpuolustusta tukeneesta työstä, tämän työn yhteyteen liitettiin aatteellisia tarkoituksia ja aatteellista kasvatusta. Tarkoituksena oli huolehtia myös siitä, millainen kallein uhrein lunastettu isänmaa oli sisäiseltä olemukseltaan. (Sulamaa 2009, 16–17).

Sulamaa analysoi kiinnostavasti erilaisia naisten univormuja. Lotta-puku koostuu väljästä harmaasta takkimaisesta mekosta, valkoisesta kauluksesta ja valkoisista hihmanseteista. Lotta-puvun esikuvana on toiminut nunnan asu. Nunnan asu muodostuu yksinkertaisesta kaikille luostarin asukkaille yhtenäisestä asusta, joka häivyttää luostarin ulkopuolisessa maailmassa olemassa olevat eroavaisuudet ja siten myös saa aikaan yhteisöllisen ilmapiirin. Nunnapukujen värit ovat tummia tai harmaita, oikeastaan värittömiä. Syyt koreilemattomuuteen ovat sekä symbolisia että käytännöllisiä; vaatimattomuus ja nöyryys viihtyvät harmaassa, ja toisaalta kaikki tahrat eivät heti näy. Nunnan asuun kuuluu yleensä valkoinen kaulus ja hihansuut, jotka tuovat julki nunnan puhtautta ja koskemattomuutta. (Sulamaa 2009, 83–84.)

Ihanteellista lottaa, Suomen naista rakennettiin ulkoisesti puvun kautta. Lottien selkein ulkoinen tunnusmerkki, puku oli siis väreiltään harmaa ja valkoinen. Harmaa symboloi nöyryyttä, vaatimattomuutta, ahkeruutta ja näkymättömyyttä. Puvussa oli hiukan myös valkoista – käsivarsinauhassa sekä kauluksissa ja manseteissa sen merkitys oli siveellinen: valkoinen väri symboloi niissä lotan (naisen) paitsi ulkoista puhtautta ennen kaikkea hänen sisäistä ja siveellistä puhtauttaan. Valkoiset kaulukset ja mansetit olivat kaiken kaikkiaan hyvin merkityksellisiä lottien imagossa, vaikka niiden käyttö jäsenkunnan kannalta saattoi olla hankalaa ja kiusallistakin. Lotille annettiin neuvoja näiden kiusallisten lisäkkeiden valkaisemiseksi, mutta samalla ilmoitettiin tiukasti, että on todellakin huolehdittava, että ne aina ovat valkeat ja sileät. (Sulamaa 2009, 87.)

Myös omissa ”Riskiperimä” -sarjan maalauksissani musta-harmaa- valko -skaala on olennaista. Tämä niukkuus antaa tilan ja merkityksen pinnan alla kyteväälle värille. Maalauksissani on uhmaa ja ylpeyttä. Tämä tulee esiin suorissa intensiivisissä katseissa. Olen tumman pinnan läpi hehkuvien värien kautta pyrkinyt kuvaamaan eloa, elämää, tunteita, sisäistä pinnanalaista, ristiriitaista univormu- muotin alle pusertunutta. Toisaalta maalaan vuoroin terävästi, vuoroin epäterävästi. Univormut ja lottapuvut on aina kuvattu tarkasti, melkein piinallisen tarkasti. Henkilöiden kasvoissa sitä vastoin tulee esiin häilyminen, epävarmuus, kaksinaisuus. Kasvot on välillä kuvattu epäterävästi, epätarkasti, vesivärille ominaisen utuisesti. Tämä muodostaa kontrastin univormun maalausjäljen tarkkuudelle. Maalausjälkien ero kuvaa yksilöllisyyden, identiteetin, persoonan häilymistä. Univormu on jotakin selkeää, ehdotonta, varmasti olemassa olevaa. Sen sisällä oleva ihminen tunteineen ja ilmeineen on jotakin epävarmempaa, ehkä hajoamassa tai vasta syntymässä omaksi itsekseen.

Kuten Sonja Hagelstam toteaa (2006, 147), on sotilasidentiteetti ulkoapäin määritelty identiteetti. Univormun ja aseiden saamisen myötä sotilaan on pakko mukautua armeijaelämän ankaraan hierarkkiseen rakenteeseen ja sääntöihin, jotka pienintä yksityiskohtaa myöten normittavat sotilaiden käytöstä. Ehkä univormuun toisaalta puristaudutaan, toisaalta kätkeydytään helpottuneena. Nuorena sotilaana univormu on varmasti herättänyt ylpeyttä. Näin tulkitsen upeassa valokuvastudiossa otettua kuvaa isoisästäni sotilasunivormu päällä. Pääosassa tuntuu olevan juuri univormu ja sen hienous. Tai oikeastaan yhdistelmä mies univormussa, ei pelkkä Carl Julius Bromberg (siihen ei olisi tuhlattu studiovalokuvaa), vaan nuoriherra Bromberg sotilaspuvussa.

Ylpeyden tunnetta kuvaavat maalausten kunniamerkit. Tai ehkä niidenkin kautta välittyvä viesti on ristiriitainen. Kunniamerkkien ja univormun kankaan läpi vuotaa väriä, yleensä voimakkaan aniliinin

punaista. Väri värjää kunniamerkin ja sen ympärillä olevan mustavalkoisen todellisuuden. Väri leviää osin hallitsemattomasti. Väri kuvaa minulle jotakin arvokasta ihmisen sisällä olevaa, ehkä ylpeyttä tai omanarvontuntoa. Usein väriläikkä on sydämen kohdalla.

Toinen tapa tuoda elonmerkkejä, elämäntunnetta, ajatusta siitä, että kuvassa on ollut elävä ihminen tai kuvan lähtökohtana on elävä ihminen (eikä mustavalkoinen valokuva), minä tai sinä. Tätä olen ajatellut maalatessani silmien iirikset sinisiksi muuten mustavalkoiseen maalaukseen tai tuodessani häivähdyksen ihonväriä muuten harmaaseen naamaan.

Terävyys-epäterävyys akselilla toimivat myös joidenkin maalausten silmät suhteessa muuhun kuvaan. Utuisemman maalausjäljen keskellä terävä katse vaatii kiinnittämään huomion itseensä. Tässä olen minä! Näe minut! Olen ylpeä itsestäni, puvustani ja siitä mitä se edustaa.

Rebecca Bournigault kuvaa maalaussarjassaan "Les Émeutiers" oman aikamme radikaaleja, mielenosoittajia, terroristeja. Hän kiinnittää huomionsa näiden omaa asiaansa puolustavien ulkoiseen samanlaisuuteen, siihen miten samanlaisilta taistelijat eri puolilla maailmaa ainakin median kautta näyttäytyvät. Maalausten fokuksessa eivät niinkään ole yksittäiset, tunnistettavat henkilöt vaan ennemminkin taistelijoiden käyttämä "univormu", huivi puoliksi kasvojen edessä. Myös asennot ja ilmeet, jotakin heittävä käsi ja vihainen katse yhteen puristettuine kulmakarvoineen toistuvat. Maalaukset tuntuvat kuvaavan nykypäivän aktivistin käsitettä yksittäisten ihmisten sijaan. Itse käsittelin samaa aihepiiriä sivuavaa aiheittani hiukan toisin, korostaen kasvojen yksilöllisyyttä.

4 Lopuksi

Vaikka kansallisten kulttuurien merkitys on ainakin kansainvälisessä nykytaiteen maailmassa vähentynyt, on myös toisenlainen tendenssi olemassa. Helsinkiläinen galleristi kertoi kansainvälisten taidemessujärjestäjien haluavan heiltä usein ”pohjoismaista näkökulmaa”. En kehdannut kysyä, miten tuo näkökulma tuodaan esiin, koska epäilin vastauksen olevan jotakin yhtä välttelevän epämääräistä ja monimutkaista tunnelmointia kuin oma kiinnittymiseni suomalaisuuteen. Tunnen pääseväni aiheeseen hetkeksi käsiksi, sitten se taas tulee liian lähelle, enkä näe enää mitään. Suomalaisuus tuntuu istuvan minussa niin tiukasti, etten oikein saa sitä repäistyä katseluetäisyydelle. Siihen liittyy ainakin mäntymetsä, pitkä hämärän jakso ennen valoa ja pimeää ja koivunrungot saunan ikkunan ulkopuolella.

Ristiriitaiset tunteeni suomalaisuuden perinnettä kohtaan näkyvät omilla maalauksillani. Esimerkiksi yhdessä *Riskiperimä* -sarjan maalauksessa lottapukuun pukeutunut nainen puristaa käsiään rintaansa vasten. Maalaus on muuten mustavalkoinen, mutta kohdasta, jossa kädet painautuvat kehoa vasten, purkautuu sinistä väriä. Väri leviää ja valuu kohti naisen silmiä, tai toisinpäin; sininen valuu naisen silmistä syliin. Yritin löytää sinisen, josta tulisi mieleen Suomen lipun sininen, sininen taivas ja jotakin kepeämpää, ehkä helpottavasti ja vapaasti leviävä turkoosi tiukan mustavalkoisen poseerauksen keskellä. Sininen ja sen suhde maalauksen naiseen merkitsee minulle suomalaisuutta: jotakin surumielistä, jotakin hahmotonta ja jotakin, mitä tekee mieli puristaa itseään vasten.

Kuva 6.
Kati Immonen: *Sarjasta Riskiperimä*
vesiväri, 65 x 52 cm (2010)
kuvaaja: Kati Immonen

LÄHTEET

Alhanen, K. 2007. Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiassa. Helsinki: Gaudeamus Kirja.

Hall, S. 1999. Identiteetti. Suomentanut ja toimittanut Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.

Ijäs, M; Kuusamo, A & Niemelä, R. (toim.) 2010. Kuinka tehdä taidehistoriaa? Turku: Uniprint.

Näyttely *Kuvan kevät*. Kuvataideakatemia. Helsinki. 12.5. – 6.6.2010
Näyttelyn taiteilijat: Bonnie Kit-Yin Fan, Jari Haanperä, Siiri Haarla, Arvid Hedin, Lotta Ingman, Lauri Isola, Henni Kitty, Ida Koitila, Sami Korkiakoski, Maarit Kotiranta, Riikka Kuoppala, Laura Könönen, Kati Lehtonen, Marjo Levlin, Johan Lindström, Aada Niilola, Suvi Nurmi, Samu Nyholm, Antti Nyyslä, Asta Pajunen, Heini Partanen, Marja Patrikainen, Eeva Peura, Meri Peura, Tamara Piilola, Olli Piippo, Maria Pulli, Tiina Raitanen, Jarkko Räsänen, Emma Rönholm, Jonna Salonen, Heidi Saramäki, Sophie Schubakoff, Aamu Tikkanen, Aki Turunen, Salla Vapaavuori & Tuuli-Anna Viitanen.

Moilanen, L & Sulkunen, S. (toim.) 2006. Aika ja identiteetti. Katsauksia yksilön ja yhteisön väliseen suhteeseen keskiajalta 2000-luvulle. Helsinki: Hakapaino Oy.

Näyttely *Nine Voices*. Institute Camoes, Lissabon. 28.3. – 30.5.2008
Näyttelyn taiteilijat: Adel Abidin, Panos Balomenos, Minna L. Henriksson, Petri Huurinainen, Päivi Häkkinen, Kati Immonen, Jukka Korkeila, Harri Pälviranta & Roi Vaara.

Sulamaa, K. 2009. Lotat, uskonto ja isänmaa. Lotat protestanttis-nationalistisina nunnina. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Tolonen, T. Luento 29.3.2010 Turun AMK:n Taideakatemiassa

Näyttely *Why do you resist?* Porin Taidemuseo. Pori. 11.6. –
5.9.2010

Näyttelyn taiteilijat: Zbynek Baladran (CZE), Rebecca Bournigault (FRA), Thomas Galler (CH), Ion Grigorescu (ROU), Fabrice Gygi (CH), Thomas Hirschhorn (CH), IC-98 (FIN), Alexey Kallima (RUS), Jiri Kovanda (CZE), Martin Krenn (AUT), Kristina Leko (CRO), Lucas Lenglet (NED), Jérôme Leuba (CH), Gintaras Makarevicius (LTU), Bettina Pousttchi (GER), Oliver Ressler (AUT), Slaven Tolj (CRO), Mona Vatamanu (ROU) & Florin Tudor (CH) & Costa Vece (CH).

Wikipedia 4.5.2010. Hakusana: ”Linnan juhlat”

http://fi.wikipedia.org/wiki/Itsen%20A4isyysp%20A4iv%20A4n_vastaanotto